

Турок Оксана Степанівна

Вчитель біології Рахівської ЗОШ I-III ступенів

Рахівської районної ради Закарпатської області

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В СЛОВАЦЬКІЙ ШКОЛІ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ

В умовах загострення екологічних проблем планетарного та локального масштабу все чіткіше стає важливою природоцентрична поведінка людства. Проблеми, які раніше вважалися абстрактними і такими, що не стосуються кожної окремої людини, на сьогодні стали настільки близько, що наслідки їх відчують не тільки економіки різних країн. Вони також впливають на добробут пересічної людини. Зокрема, проблема змін клімату викликає зміни в кількості опадів на різних територіях, різке похолодання або сильну посуху, штормові вітри, цунамі та торнадо там, де раніше таких явищ не спостерігалось. Екологічні проблеми стали предметом досліджень в різних галузях, зокрема і в освітній.

Феномен формування екологічної свідомості, способи та засоби екологічної освіти у школах знаходимо в працях вітчизняних таких вчених, як І.Бех, В.Маршицька, І.Коновальчук, О. Шевчук, Н.Пустовіт, О. Пруцакової, А.Шумілової, І. Лозовської.

Цікавими щодо розвитку екологічної освіти є дослідження словацьких науковців Павела Еліяша (Pavol Elias), Ладислава Міклоша (Ladislav Miklós), Сюзанни Галайової (Zuzana Gallayová), Емілії Гутманової (Emilia Huttmanova), Петера Адамішина (Peter Adamišin) та ін.

Розглядаючи вплив екологічної освіти на формування екологічної свідомості, дослідники засвідчують, що екологічна освіта та виховання є важливим щаблем у формуванні екологічної свідомості молодшої людини. На

думку О. Салтовського, формування екологічної свідомості – це «відображення соціальних, природніх та специфічних соціально-економічних законів функціонування системи «суспільство-природа», які виступають об'єктом відображення цієї форми суспільної свідомості» [7, с. 106]; «це відтворення екологічних умов життя та відносин між людьми і природою в процесі регулювання системи «суспільство-природа» у формі екологічних теорій, ідей, уявлень, спільних для певних груп, що відображають їх ставлення до природи в дану історичну епоху» [7, с. 107].

Екологічна свідомість трактується як вищий рівень психічного відображення природного, штучного, соціального середовища та внутрішнього світу людини, саморегуляцію даного відображення та усвідомлення місця і ролі людини у реальному світі. Екологічна свідомість відрізняється від свідомості як такої тим, що вона насичена екологічним змістом і є сукупністю екологічних уявлень, які формують суб'єктивне відношення людини перш за все до природнього середовища» [5].

У системі шкільної освіти Словаччини робота з формування екологічної свідомості учнів проводиться на всіх рівнях: від початкової школи до закінчення середньої. Напрямки та методи роботи змінюються залежно від віку учнів та їх інтересів. До прикладу, учні початкової школи набувають екологічної компетенції через прогулянки та екскурсії, на основі спостереження за природними явищами та об'єктами живої природи. Для учнів середньої школи – це вже не тільки спостереження, а дослідження взаємовпливу людини та природи. Учні старшої школи (часто і старших класів середньої школи) створюють та реалізують екологічні проекти, спрямовані на покращення шкільного середовища або своєї громади, тобто набувають навичок розв'язання екологічних проблем локального та більш глобального рівнів. Також це сприяє набуттю відповідальності за власні дії щодо навколишнього середовища, здатності прогнозувати результати цього впливу та запобігати негативним наслідкам.

Цілі екологічної освіти Словаччини виражаються у завданнях щодо формування знань, умінь та навичок. Основним орієнтиром щодо знань є отримання своєчасної та відповідної інформації про довкілля, щодо ставлення - формування екологічного мислення, екологічних цінностей та екологічних установок, щодо навичок - навчання навичкам активного впливу на оточення.

Пріоритетним напрямком словацької екологічної освіти є процес впливу на людину впродовж усього життя на її знання, вміння, цінності та установки, що спрямовані на забезпечення завдань сталого розвитку[6].

Вагомою у формуванні екологічної свідомості учнів середньої школи є роль природоохоронних установ Словаччини, зокрема Міністерства навколишнього середовища, що займаються не тільки збереженням природного середовища і його охороною, але й проводять ґрунтовну екологічно просвітницьку роботу з учнями різних вікових груп. Серед активностей, спрямованих на учнів середніх шкіл, відмітимо такі: проведення екофестивалів, екскурсій, відвідування музеїв та ін. Також цікавою є робота з підвищення методичної підготовки вчителів, зокрема, проведення семінарів, круглих столів, конференцій, тренінгів, курсів щодо особливостей екологоосвітньої діяльності [2].

Екологічна освіта та екологічне виховання не є окремими предметами. Натомість через включення спеціальних екологічно спрямованих тем різних дисциплін вони є складовою навчальних програм.

Зазначимо, що вчителі та науковці Словаччини вбачають в цьому певну небезпеку. Тому в багатьох школах запроваджено посаду екологічного координатора, що координує екологічну роботу всієї школи, сприяє впровадженню екологічних тем в різні заходи, налагоджує співпрацю з природоохоронними та громадськими організаціями екологічного спрямування, а також з місцевою владою та громадою [3].

Школи також можуть включати до навчального плану окремий предмет з екологічним спрямуванням. Багато шкіл також сприймають навчальну програму предметів у школі як шкільну програму з екологічним спрямуванням,

а також вирішують це питання в групах інтересів школи. Освітній процес спрямований на формування розуміння екологічних проблем, розвиток та удосконалення поведінки учнями, на визначення соціальної відповідальності не лише за навколишнє середовище, а й за здоровий спосіб життя, усвідомлення важливості утилізації відходів або використання відновлюваних джерел енергії.

Комплексна освіта в цій галузі в початкових та середніх школах забезпечується такими формами та методами, як проектне навчання, конкурси, дискусії, виставки, вправи, творчі майстерні, залучення до різних екологічних заходів та заходів, програм та проектів, зокрема «Енвіропроект», День Землі, Всесвітній день здоров'я, «Екослід», «Зелена школа» та інші.

Наразі насиченою є база інтернет-ресурсів, що спрямовані на підвищення екологічної культури та розвиток екологічної свідомості різних цільових груп населення: студентів різних факультетів, учнів, вихованців садочків, пенсіонерів, управлінців, державних службовців тощо. Зокрема, цікавими є сайти: Евобокс (<https://www.ewobox.sk/>), «Зелена школа» (<http://www.zelenaskola.sk/>), «Глобальна освіта» тощо. Також розроблено багато цікавих додатків, що спрямовані на розвиток екологічної обізнаності учнів: SMOPAJ, **EcoActionToppers**, **GroMemo**. Існує сайт, що дає можливість обрахувати екологічний слід школи- показник, за яким визначають ресурси, що споживає людина чи країна та ілюструє як різні заходи, що здійснюються учнями та колективом, впливають на утворення екологічного сліду (вплив людини на навколишнє середовище). Окремо, варто зазначити мобільні застосунки, які спрямовані на здійснення покупок товарів, виготовлення яких має менший екологічний слід (Goodguide, **Goodonyou**) або послуги, що дозволяють зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище (**Give O2**, **CarmaCarpooling**).

Також цікавими є електронні бази: «Енвіроза», «Проект BEAGLE», Геоклуб «Банська Штявниця», «У гастролях з НАТУРА» (шкільна програма),

«Школа Охорони Природи (Варін)», «Планування води» (електронне навчання), «Вуглецеві детективи», «Дика природа» та ін.

Вивчення наукових джерел [1; 2; 7] та ознайомлення з практикою формування екологічної свідомості та екологічної культури учнів середньої школи в Словаччині [6] дозволяє нам визначити певні позитивні моменти, які сприяють ефективності розвитку екологічної освіти:

1. Наявність сильної нормативної бази.
2. Підтримка освітніх програм Міністерством освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки.
3. Наявність екологічних фондів для підтримки шкіл на шляху до покращення екологічності.
4. Наявність спеціальних посад у школах, завданням яких є координація екологічної діяльності.
5. Цілеспрямована та скоординована робота засобів масової інформації, електронних видань щодо екологічної освіти.

Література:

1. Лабінська О. (2017) Екологічне виховання та освіта в Словацькій Республіці в контексті нормативно-правового забезпечення. Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія «Педагогіка та психологія». Випуск 2 (6). С 205-207.

2. Турок О.С., Товканець Г.В. (2020) Зміст освіти і виховання учнів середньої школи в діяльності словацьких екологічних організацій. Науковий збірник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених». Том 4, № 30 (2020). С. 220-222. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2308-4855/issue/view/12890>.

3. Турок, О.С, (2020) Роль екологічного координатора в школах Словаччини. Inter Conf, Scientific Collection «InterConf», (31): with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Science and

Practice: Implementation to Modern Society» (October 6-8, 2020). Manchester, Great Britain С.69-71.

4. Турок, О.С.(2020). Використання інтернет-ресурсів для формування екологічно свідомої поведінки учнів середніх шкіл Словаччини. III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної науки», Київ, 30-31 липня 2020, Міжнародний центр науки та досліджень.с.24-25.

5. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18684.

6. Внутрішня концепція екологічної освіти, навчання та просвітництва Словацької агенції охорони навколишнього середовища до 2030 року URL: <https://epale.ec.europa.eu/sk/resource-centre/content/interna-koncepcia-environmentalnej-vychovy-vzdelavania-osvety-v-sazp-do-roku>.

7. Салтовський, О.І. (1997). Основи соціальної екології. К.: МАУП,168 с.